

В. А. Явір

orcid.org/0000-0002-1854-5012

доктор політичних наук,
провідний науковий співробітник відділу конституційного права
та місцевого самоврядування
Інституту держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ ВИМІР ДЕКОЛОНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ОБМЕЖЕННЯ

Актуальність досліджуваної теми деколонізації України обумовлена низьким рівнем наукової розробки при надзвичайному високому рівні її значимості. Поза сумнівом, у західних дослідженнях постколоніальні студії займають чільне місце. Але новизна прочитання полягає в тому, що Радянський Союз раніше переважно не розглядався як імперія, яка поневолила нації, що входили до його складу, та території, на яких відбувалися процеси їх державотворення. До того ж, у пострадянській етнополітології СРСР традиційно розглядався як осередок націогенезу багатьох націй, оформлення яких у держави та волюнтаристське територіальне розмежування кордонів яких, опосередковано і призвело до розвалу цієї наддержави. Наприклад, вчені не сумніваються у тому, що СРСР невдало або недбало окреслив державні кордони між етносами Центральної Азії, що в майбутньому спричинило тривалі міжетнічні конфлікти між ними, позаяк на території кожної держави залишилися анклавні компактного проживання представників націй сусідніх держав. Так, Ошський етнічний конфлікт 1990 р. у Киргизстані між узбеками та киргизами позбавив життя кількох тисяч людей. Варто лише поглянути на політичну карту регіону, щоб зрозуміти весь обсяг проблем зі спільним кордоном між цими країнами – Киргизстаном, Узбекистаном, Таджикистаном.

За твердженням К. Вітмана, «встановлені в радянський період, політичні кордони багато в чому не відповідали етнічному розселенню в регіоні», оскільки «територіальне змішання народів, черезсмужне проживання населення різних національностей... перетворювали етнічні кордони в більш-менш широку зону, яку було складно розмежувати між державами» (Вітман, 2007, с. 80). І на момент державного оформлення так звані державотворчі нації не становили більшості населення їх етнічного складу, що є головним критерієм закріплення етнічних кордонів та формування держав-націй. Виникає питання, чи йдеться про західне розуміння колонізації у випадку радянських держав Центральної Азії, які постали у період колонізації, яка ж і посприяла інституціоналізації їх державності? Назагал колонізація визначається як встановлення окупації або контролю над чужими територіями та націями, які їх населяють, з метою поневолення, експлуатації їх ресурсів, створення колоній (Colonialism, 2023). Водночас не варто залишати поза увагою, що території сучасних Казахстану, Киргизстану, Таджикистану, Туркменістану та Узбекистану (Бухарського, Хівинського і Кокандського ханств) все ж були завойовані і колонізовані попередницею СРСР Російською імперією раніше у XIX ст.

Якщо звернемо погляд у бік Балтійських держав, то простежимо всі ознаки колонізації у вигляді радянізації у 40-х рр. XX ст. Естонія, Латвія та Литва були окуповані та включені до складу СРСР як союзні республіки, вони не могли чинити значного опору (O'Connor, 2015). Їх колонізація супроводжувалася масовими розстрілами, депортаціями та репресіями проти місцевого населення (The Soviet, 2025). Натомість до Латвії, Естонії та Литви була переселена велика кількість етнічних росіян та російськомовних, що розмило їх національний склад та негативно позначилося на етнокультурному розвитку. Західні вчені у контексті радянської колонізації Балтійських держав навіть запровадили термін оберненої або зворотної культурної колонізації, яка відбувається у випадку, коли колонізовані нації перебувають на вищому щаблі цивілізаційного розвитку і сприймають колонізаторів як етнокультурно нижчих

за себе. (Moore, 2021). А колоніальний статус не сприяє їх прогресу, навпаки призводить до деградації та гальмує національний розвиток.

Саме з цієї причини у попередніх працях ми не наважилися назвати Україну постколоніальною державою, позаяк «Україна ж за більшістю показників цивілізаційного розвитку випереджає Російську Федерацію, тому свідоме втягування розвиненої європейської демократичної держави у колоніальний дискурс, наповнений іншим змістом на Заході, шляхом запровадження терміна «деколонізація», є серйозною помилкою, з якої користується держава-агресор» (Явір, 2024, с. 679). Йдеться про ворожі спекуляції на тому, що Україна здається Росії прикладом *failed state* – позбавленою самостійності в прийнятті рішень, цивілізаційної суб'єктності, державою, яка начебто не відбулася. Україна не є колоніальною державою лише у традиційному розумінні західної колоніальної парадигми, де така держава у абсолютній більшості випадків постає менш розвиненою, відсталою порівняно з колонізатором. Але й Росію ми там не знайдемо під ярликом колонізатора.

Назагал Російська імперія, СРСР, а тепер Російська Федерація як їх правонаступниця не фігурують у західних колоніальних студіях та теоріях як держава-колонізатор, метрополія, яка володіє колоніями. Це вказує на успішне маскування російської колонізаційної політики, яка, хоч і надавала номінальну державність, перешкоджала процесам націогенезу націй, що входили до складу СРСР, дискримінувала їх культури, мови та експлуатувала їх ресурси. Наприклад, радянський міф про єдність трьох начебто братніх народів – російського, українського та білоруського, відомий навіть на Заході, був колоніальним інструментом радянської влади, спрямованим на підкорення та асиміляцію українців і білорусів. Через його призму Україна сприймалася як частина Росії, російського мовного, культурного та політичного просторів.

Ці деструктивні наративи належить спростувати, а пострадянські держави інтегрувати у світовий постколоніальний науковий дискурс. Спочатку гібридне, потім повномасштабне військове вторгнення Росії в Україну – загарбницька війна проти незалежної держави з порушенням принципів суверенітету та територіальної цілісності чітко продемонстрували, що Росія залишається імперією, яка прагне відновити втрачені кордони шляхом реколонізації колишніх держав-колоній. Об'єктом її експансії є не лише Україна, а й Молдова, Грузія (частина території цих держав також окупована Росією), а Білорусь взагалі фактично втратила незалежність і перебуває на межі остаточного поглинання метрополією. Це дає підстави конституювати феномен «пострадянської колонізації», суб'єктом якої спочатку був СРСР, а нині Росія, а об'єктами – практично всі пострадянські держави, на території яких зазіхає нинішня РФ. Всі ці країни потребують деколонізації – очищення від колоніальних маркерів, розірвання зав'язків з метрополією, які перешкоджають розвитку їх національної свідомості та загрожують державності. Це становить величезний пласт матеріалу для наукового дослідження. Однак чи не найбільше системної деколонізації у всіх сферах життя потребує Україна, яка стала головним об'єктом реколонізації з боку Російської Федерації у вигляді війни.

Колишня метрополія розпочала захоплення України в 2014 р., анексувавши Автономну Республіку Крим та приєднавши її до складу РФ, потім гібридним засобами забезпечила сепаратизацію Донбасу, внаслідок чого Україна втратила контроль як над АРК, так і ОРДЛО. У 2022 р. Росія поставила під сумнів право української нації на власну державу і розпочала конвенційну війну з метою знищення української державності та поглинення України.

Для українського суспільства та еліт стало як ніколи очевидним, що максимальне відмежування від держави-агресора, російської мови, знищення всіх ознак колоніального впливу може стати запобіжником чергового історичного витка поневолення України Росією. Дистанціювання, заперечення та викорінення всього російського як чужого, нав'язаного українській нації та українській державі, найкраще забезпечує деколонізація. Західні словники узагальнено визначають деколонізацію як процес, в ході якого країна, яка раніше була колонією, тобто контролювалася іншою країною, здобуває політичну, економічну, культурну незалежність, виходить з-під контролю метрополії (Decolonization, 2022).

Саме тому після анексії Криму та окупації Донбасу була проведена декомунізація як перший етап деколонізації України без використання терміну та формування цілеспрямованої політики деколонізації. Власне, деколонізація як політика подолання наслідків російської ко-

лоніальної залежності, що спирається на деколонізаційне законодавство, стартувала в 2022 р. після повномасштабного вторгнення з прийняттям законів України: Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну (2022); Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімів (2023).

Ці нормативно-правові акти закладають підвалини політики деколонізації як засудження та заборони всіх проявів та символів російської колонізаційної активності, включаючи ліквідацію спадщини попередніх форм російської держави-колонізатора, якої досі повною мірою не позбулася Україна за 35 років незалежності. У зв'язку з цим Закон України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімів» нарешті закладає розгорнуте розуміння російської колоніальної політики, яка визначається як «система заходів, що здійснювалися органами управління, збройними формуваннями, політичними партіями, недержавними організаціями, установами, підприємствами, групами чи окремими громадянами (підданими) Російського царства (Московського царства), Російської імперії, Російської республіки, Російської держави, Російської Соціалістичної Федеративної Радянської Республіки, Російської Радянської Федеративної Соціалістичної Республіки, Союзу Радянських Соціалістичних Республік, Російської Федерації, спрямованих на підкорення, експлуатацію, асиміляцію Українського народу» (Закон України «Про засудження, 2023).

Таке широке правове визначення, покликане охопити всі можливі прояви російського колоніалізму, панування та окупації в Україні, які владно-політичні та інституційні оформлення вони не набували б впродовж історії. Це ж стосується і форм російської державності – чи то Російської імперії, чи то СРСР, чи то Російської Федерації. Адже всі вони ставили собі чітку зовнішньополітичну мету щодо України – унеможливити становлення української державності шляхом окупації територій, встановлення політичного панування, геноциду української нації та перешкоджання етнокультурного розвитку (мови, традицій, культури), в тому числі шляхом етнокультурної апропріації. Закон України «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму...» містить визначення ідеології «руського міра», в основу якої покладені ці цілі та практики зі знищення України, української нації та держави (Закон, 2022).

На нашу думку, Закон України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімів» значно більше уваги приділяє формам російської колонізації та їх засудженню, ніж власне деколонізації, адже остання обмежується деколонізацією топонімів. В принципі, це можна пояснити тим, що Україна лише входить у фазу системної деколонізації як невід'ємної складової державотворення, очищення від усього російського як колоніального імперського спадку. А для того, щоб ефективно його деколонізувати, необхідне чітке правове розуміння, в чому ж полягала колонізація, які вона мала і має прояви, включаючи сучасний етап колонізації Російською Федерацією України у вигляді збройної дезінтеграції та окупації, який пропонуємо неймувати як реколонізацію.

Саме тому у преамбулі вищезгаданого деколонізаційного закону підкреслюється, що «метою збройної агресії Російської Федерації є позбавлення Українського народу незалежності і суверенітету та повернення його до стану залежності, як було за часів Російської імперії та Союзу Радянських Соціалістичних Республік» (Закон України «Про засудження, 2023), тобто колонізація. Також уточнюється, що століття російського панування на українській території (тобто століття колонізації) супроводжувалися системними заходами асиміляції українців, зокрема заборони та викорінення української мови, культури, руйнування етнічної самобутності, а також систематичними масовими знищеннями українців, які стали жертвами російського імперського панування в Україні (Закон України «Про засудження, 2023), тобто тієї ж російської колонізації. Відповідно, деколонізація України ніяк не може обмежуватися боротьбою з колоніальними маркерами та символами і завершуватися деколонізацією топонімів, найбільш видимої складової колоніальної спадщини. Цим законом Україна також засуджує всі форми колоніалізму і вказує на те, що примусове підпорядкування народів чужому домінуванню призводить до їх експлуатації, суперечить принципу захисту прав людини, Статуту ООН, Декларації про надання незалежності колоніальним країнам і народам (1960).

Деколонізація України є унікальним етнополітичним процесом, обумовленим вищезгаданою низкою факторів та особливостей. А також тим, що відбувається вона в складних умовах агресивної збройної реколонізації – Росія не може змиритися з втратою контролю над Україною і намагається повернути незалежну державу в колоніальний стан всупереч всім принципам міжнародного права і здорового глузду. Це задає тональність не лише політики деколонізації, а й українського деколонізаційного законодавства, на якому вона базується, включаючи правові обмеження, про які йтиметься згодом. Не лише розглянуті у статті, а й усі українські деколонізаційні закони, є досить цікавими з точки зору правотворчості загалом і законотворчості зокрема, що, як відомо, полягає у створенні державою у взаємодії з громадянським суспільством нових норм права (Душек, 2014). Як для нормативно-правових актів, вони емоційно забарвлені, у їх базових визначеннях російської колонізаційної політики, спадщини, злочинів проти України, політичного режиму простежуються біль та національна колективна історична травма, якої завдає Україні Росія століттями триваючої колонізації. Починаючи від геноциду Голодомору і завершуючи геноцидом цивільних українців під час цієї війни. Але закони і постанови мають чітке призначення – формують, точніше починають формувати, правове поле протидії сучасному російському колоніальному впливу та системного очищення від колоніального спадку.

Оскільки об'єктом цього дослідження визначено конституційно-правовий вимір деколонізації, варто звернути увагу на обмеження деколонізації України, які лежать у площині перетину конституції та війни. Розглядаючи особливості розвитку українського конституціоналізму в умовах війни, А. Крусян вказує на проблему трансформації конституційного законодавства при незмінності Конституції України. А саме на те, що «війна обумовила прийняття нормативно-правових актів, які слід віднести до спеціального законодавства, спрямованого на створення законодавчого підґрунтя для загальнонаціонального оборонного спротиву, що потребує свого подальшого розвитку» (Крусян, 2023, с. 17). Це також стосується законодавчого регулювання та супроводу процесу деколонізації України. Безумовно, спеціальне деколонізаційне законодавство потребує подальшого розвитку та вдосконалення, але наштовхується на суттєву перешкоду – обмеження незмінності тексту Основного Закону в умовах воєнного стану.

Правовий режим воєнного стану діє в Україні від початку повномасштабного вторгнення РФ і послідовно продовжується (Закон, 2025). А згідно зі ст. 157 Конституція України не може бути змінена в умовах воєнного або надзвичайного стану (Конституція, 2020). Це суттєво гальмує процес напрацювання спеціального деколонізаційного законодавства, який постійно створює ситуацію юридичної колізії з текстом Основного Закону. Наприклад, Закон України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімів» містить деколонізаційні заходи з протидії русифікації та наслідків русифікації як складової російської імперської політики, спрямованої зокрема на нав'язування використання російської мови, витіснення з ужитку української мови, звуження українського культурного та інформаційного простору (Закон України «Про засудження, 2023).

Також у 2023 р. були внесені зміни до деяких законів України щодо врахування експертної оцінки Ради Європи стосовно прав національних меншин (спільнот) в окремих сферах. Йдеться переважно про сферу освіти і зміст цих змін полягав у гарантуванні права на використання мови національних меншин, які є офіційними мовами Європейського Союзу, в освітньому процесі поряд з державною мовою. Але ці зміни містять винятки, що стосуються «мов національних меншин (спільнот), що є державною (офіційною) мовою держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором або державою-окупантом» (Закон України «Про внесення, 2023).

Проблема полягає в тому, що ці та інші нормативно-правові акти, що регулюють протидію та подолання наслідків русифікації (дерусифікації), яка є невід'ємною складовою деколонізації України, створюють колізію норм права з Конституцією, а саме зі ст. 10, відповідно до якої в Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України (Конституція, 2020). З цього випливає, що конституційний статус та захист російської мови, закладений в Основному Законі, текст якого наразі захищений від внесення змін правовим режимом воєнного стану, прямо суперечить суті та змісту деколонізації України, гальмує напрацювання і, щонайголовніше, правозастосування, деколоніза-

ційного законодавства. Адже у випадку суперечності норм закону та Конституції України, така «колізія вирішується на користь Конституції, яка має найвищу юридичну силу» (Щодо практики, 2008).

Висновки. Таким чином деколонізація України є унікальним етнополітичним процесом, обумовленим низкою факторів, особливостей та обмежень. По-перше, Російська Федерація не фігурує у західних колоніальних теоріях як держава-колонізатор, а Україна – як постколоніальна держава. Водночас спільний досвід поневолення дає всі підстави інтегрувати пострадянські держави у світовий постколоніальний науковий дискурс та конституювати феномен «пострадянської колонізації», суб'єктом якої спочатку був СРСР, а нині Росія, а об'єктами – практично всі пострадянські держави, на території яких зазіхає нинішня РФ. Всі вони потребують деколонізації – очищення від колоніальних маркерів, розірвання зав'язків з метрополією, які перешкоджають розвитку їх національної державності.

По-друге, Україна лише входить у фазу системної деколонізації як невід'ємної складової державотворення, яка відбувається у складних умовах агресивної збройної реколонізації – Росія не може змиритися з втратою контролю над Україною і намагається повернути незалежну державу в колоніальний стан всупереч принципам міжнародного права і здорового глузду. Це задає емоційну тональність політики деколонізації та українського деколонізаційного законодавства, як і правові обмеження.

По-третє, спеціальне деколонізаційне законодавство напштовхується на суттєву перешкоду в подальшому розвитку та правозастосуванні – конституційну заборону щодо внесення змін до тексту Основного Закону в умовах воєнного стану. Конституційний статус та захист російської мови, закладений в Основному Законі, прямо суперечить суті та змісту деколонізації України, гальмує напрацювання та вдосконалення деколонізаційного законодавства і реалізацію деколонізаційної політики України.

Література

- Colonialism, Coloniality and Settler Colonialism. (2023). York University. <https://bit.ly/444SjjB>.
- Decolonization. (2022). Definition of decolonization from the Cambridge Academic Content Dictionary. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/decolonization>.
- Moore, D.C. (2021). *Is the Post- in Postcolonial the Post- in Post-Soviet? Toward a Global Postcolonial Critique*. Cambridge University Press.
- O'Connor, K. (2015) *The History of the Baltic States*. Greenwood.
- The Soviet occupation and incorporation of Latvia*. (2025). Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/place/Latvia/The-Soviet-occupation-and-incorporation>.
- Вітман, К.М. (2007). *Етнонаціональна політика постсоціалістичних країн: моделі, особливості, проблеми*. Логос.
- Душек, Н. (2014). Правоутворення: до постановки проблеми. *Юридичний вісник*, 6, 19-23.
- Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо врахування експертної оцінки Ради Європи та її органів щодо прав національних меншин (спільнот) в окремих сферах». (2023). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3504-20#Text>.
- Закон України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімів». (2023). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#Text>.
- Закон України «Про затвердження Указу Президента України "Про продовження строку дії воєнного стану в Україні"». (2025). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4220-20#Text>.
- Конституція України. (2020). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
- Крусан, А. (2023) Український конституціоналізм в умовах війни: до постановки основних науково-практичних проблем та повоєнних тенденцій. *Український часопис конституційного права*, 3, 16-28.
- Щодо практики застосування норм права у випадку колізії. (2008). *Лист Міністерства юстиції України*, 758-0-2-08-19. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0758323-08#Text>.
- Явір, В.А. (2024). Етнополітика в Україні: політико-правові механізми забезпечення. *Стратегічні пріоритети політико-правового розвитку України в контексті європейської інтеграції: монографія*. (С. 658-708). Інститут держави і права імені В. М. Корецького; Норма права.

References

- Colonialism, Coloniality and Settler Colonialism*. (2023). York University. <https://bit.ly/444SjjB>.
- Decolonization*. (2022). Definition of decolonization from the Cambridge Academic Content Dictionary. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/decolonization>.
- Moore, D.C. (2021). *Is the Post- in Postcolonial the Post- in Post-Soviet? Toward a Global Postcolonial Critique*. Cambridge University Press.
- O'Connor, K. (2015) *The History of the Baltic States*. Greenwood.
- The Soviet occupation and incorporation of Latvia*. (2025). Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/place/Latvia/The-Soviet-occupation-and-incorporation>.
- Vitman, K.M. (2007). *Etnonatsionalna polityka postsotsialistychnykh krain: modeli, osoblyvosti, problemy* [Ethnonational policy of post-socialist countries: models, features, problems]. Lohos. [in Ukrainian]
- Dushek, N. (2014). *Pravoutvorennia: do postanovky problemy*. [Law formation: to the problem statement]. *Yurydychnyi visnyk*, 6, 19-23. [in Ukrainian]
- Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakyykh zakoniv Ukrainy shchodo vrakhuvannia ekspertnoi otsinky Rady Yevropy ta yii orhaniv shchodo prav natsionalnykh menshyn (spilnot) v okremykh sferakh» [On Amendments to Certain Laws of Ukraine Concerning the Consideration of the Expert Opinion of the Council of Europe and its Bodies on the Rights of National Minorities (Communities) in Certain Areas]. (2023). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3504-20#Text>. [in Ukrainian]
- Zakon Ukrainy «Pro zasudzhennia ta zaboronu propahandy rosiiskoi imperskoi polityky v Ukraini i dekolonizatsiiu toponimii» [On the condemnation and prohibition of propaganda of Russian imperial policy in Ukraine and decolonization of place names]. (2023). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#Text>. [in Ukrainian]
- Zakon Ukrainy «Pro zatverdzhennia Ukazu Prezydenta Ukrainy "Pro prodovzhennia stroku dii voiennoho stanu v Ukraini"» [On Approval of the Decree of the President of Ukraine "On Extension of the Martial Law in Ukraine"]. (2025). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4220-20#Text>. [in Ukrainian]
- Konstytutsiia Ukrainy [The Constitution of Ukraine]. (2020). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text>. [in Ukrainian]
- Krusian, A. (2023) *Ukrainskyi konstytutsionalizm v umovakh viiny: do postanovky osnovnykh naukovo-praktychnykh problem ta povoiennykh tendentsii* [Ukrainian Constitutionalism in the Time of War: Toward the Formulation of the Main Scientific and Practical Problems and Postwar Trends]. *Ukrainskyi chasopys konstytutsiinoho prava*, 3, 16-28. [in Ukrainian]
- Shchodo praktyky zastosuvannia norm prava u wypadku kolizii (2008) [Regarding the practice of applying legal norms in case of conflict]. *Lyst Ministerstva yustytzii Ukrainy*, 758-0-2-08-19. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0758323-08#Text>. [in Ukrainian]
- Yavir, V.A. (2024). *Etnopolityka v Ukraini: polityko-pravovi mekhanizmy zabezpechennia. Stratehichni priorytety polityko-pravovoho rozvytku Ukrainy v konteksti yevropeiskoi intehtratsii: monohrafiia* [Ethnopolitics in Ukraine: Political and Legal Mechanisms for Ensuring] (S. 658-708). Instytut derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho; Norma prava. [in Ukrainian]

Анотація

Явір В. А. Конституційно-правовий вимір деколонізації України: особливості та обмеження. –

Стаття.

У статті з'ясовано, що деколонізація України є унікальним етнополітичним процесом, обумовленим низкою факторів, особливостей та обмежень. Російська Федерація не фігурує у західних колоніальних теоріях як держава-колонізатор, а Україна – як постколоніальна держава. Водночас спільний досвід поневолення дає всі підстави інтегрувати пострадянські держави у світовий постколоніальний науковий дискурс та конституювати феномен «пострадянської колонізації», суб'єктом якої спочатку був СРСР, а нині Росія, а об'єктами – практично всі пострадянські держави, на території яких зараз зазіхає РФ. Всі вони потребують деколонізації – очищення від колоніальних маркерів, розірвання зав'язків з метрополією, які перешкоджають розвитку їх національної свідомості та загрожують державності.

Україна лише входить у фазу системної деколонізації як невід'ємної складової державотворення, яка відбувається у складних умовах агресивної збройної реколонізації – Росія не може змиритися з втратою контролю над Україною і намагається повернути незалежну державу в колоніальний стан всупереч принципам міжнародного права і здорового глузду. Це задає емоційну тональність політики деколонізації України та деколонізаційного законодавства, включаючи правові обмеження.

Вони полягають у тому, що спеціальне деколонізаційне потребує подальшого розвитку та вдосконалення, але нашою є суттєва перешкода – обмеження щодо незмінності тексту Основного Закону в умовах воєнного стану. З цього випливає, що конституційний статус та захист російської мови,

закладений в Конституції України, текст якої наразі захищений від внесення змін правовим режимом воєнного стану, прямо суперечить суті та змісту деколонізації України, гальмує напрацювання і, що найголовніше, правозастосування деколонізаційного законодавства, а відтак реалізацію деколонізаційної політики України.

Ключові слова: деколонізація, колоніальна політика, конституціоналізм, етнополітика, русифікація, російсько-українська війна.

Summary

Yavir V. A. The constitutional and legal dimension of Ukraine's decolonization: features and limitations. – Article.

The article establishes that the decolonization of Ukraine is a unique ethno-political process shaped by a range of factors, characteristics, and constraints. The Russian Federation is not recognized in Western colonial theories as a colonizing state, nor is Ukraine considered a postcolonial state. However, the shared experience of subjugation provides a solid basis for integrating post-Soviet states into the global postcolonial academic discourse and for conceptualizing the phenomenon of "post-Soviet colonization," initially exercised by the USSR and now by Russia. The objects of this process include virtually all post-Soviet states whose territories are currently under threat from the Russian Federation. All of these states require decolonization—cleansing from colonial markers, severing ties with the former metropole that hinder the development of national consciousness, and mitigating threats to their statehood.

Ukraine is only entering the phase of systemic decolonization as an integral component of state-building. This process is occurring under complex conditions of aggressive military recolonization, as Russia refuses to accept the loss of control over Ukraine and seeks to return the independent state to a colonial status, in direct violation of the principles of international law and rational geopolitical order. This context defines the emotional tone of Ukraine's decolonization policy and legislation, including legal constraints.

These constraints manifest in the fact that specialized decolonization legislation requires further development and refinement but encounters a significant obstacle—the constitutional prohibition on amending the text of the Fundamental Law under martial law conditions. Consequently, the constitutional status and protection of the Russian language, enshrined in the Constitution of Ukraine and currently safeguarded from amendments due to the legal framework of martial law, directly contradict the essence and objectives of Ukraine's decolonization process. This legal barrier impedes the development and, more importantly, the enforcement of decolonization legislation, thereby obstructing the implementation of Ukraine's decolonization policy.

Key words: decolonization, colonial policy, constitutionalism, ethnopolicy russification, Russian-Ukrainian war.